

УДК 726:7.033(477.84-22Коцюбинчики)"16/19"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.03.841>

САКРАЛЬНА СПАДЩИНА СЕЛА КОЦЮБИНЧИКИ XVII—XX ст.: МИКОЛАЇВСЬКА ЦЕРКВА ТА РИМО-КАТОЛИЦЬКА КАПЛИЦЯ

Ігор МЕЛЬНИЧУК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7465-2496>
доцент, Національна академія образотворчого мистецтва
і архітектури, кафедра живопису та композиції,
вул. Вознесенський узвіз, 20, 04053, м. Київ, Україна,
e-mail: igor.melnychuk@naoma.edu.ua

Анастасія МЕЛЬНИЧУК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9930-1652>
старший викладач, мистецтвознавця,
дослідниця локальної культурної спадщини,
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури,
кафедра цифрового візуального мистецтва,
вул. Вознесенський узвіз, 20, 04053, м. Київ, Україна,
e-mail: a.melnychuk@naoma.edu

Актуальність дослідження зумовлена недостатньою науковою розробленістю питання сакральної спадщини села Коцюбинчики Чортківського р-ну Тернопільської обл. Особливу історико-культурну цінність становлять дерев'яна церква св. Миколая Чудотворця, споруджена на межі XVII—XVIII ст. коштом парафії села, та римо-католицька каплиця, зведена у 1850-х рр. польським графом Мечиславом Потоцьким. *Метою статті* є комплексна реконструкція історії греко-католицької церкви св. Миколи Чудотворця та римо-католицької каплиці родини Потоцьких в с. Коцюбинчики Чортківського р-ну Тернопільської обл., а також аналіз трансформацій сакрального простору громади впродовж XVII—XX ст. в контексті соціально-політичних змін. *Методологічну основу* дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує методи історико-джерелознавчого аналізу, усної історії, історичної топографії та типологічної реконструкції сакральної архітектури.

Ключові слова: Коцюбинчики, Чортківський район, дерев'яна церква святого Миколи Чудотворця, кам'яна римо-католицька каплиця, Тернопільська область, о. Володимир Ковальський, Східна Галичина, Західне Поділля, Kociubińczyki.

Ihor MELNYCHUK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7465-2496>

Associate Professor,
National Academy of Fine Arts and Architecture,
Department of Painting and Composition,
20 Voznesenskyi Uzviz St., Kyiv, 04053, Ukraine
e-mail: igor.melnychuk@naoma.edu.ua

Anastasia MELNYCHUK

ORCID ID: 0000-0001-9930-1652

Senior Lecturer, Department of Digital Visual Art;
Art Critic, Local Cultural Heritage Researcher,
National Academy of Fine Arts and Architecture,
20 Voznesenskyi Uzviz St., Kyiv, 04053, Ukraine,
e-mail: a.melnychuk@naoma.edu

SACRED HERITAGE OF THE VILLAGE
OF KOTSIUBYNCHYKI, 17th—20th CENTURIES:
ST. MYKOLAIV CHURCH AND ROMAN
CATHOLIC CHAPEL

Introduction. The sacral architecture of rural settlements in Western Ukraine, particularly in the Western Podillia region, represents a crucial yet vulnerable layer of cultural heritage. For centuries, local churches and chapels served as spatial, spiritual, and social anchors for rural communities, shaping their identity and interconfessional dynamics.

Problem Statement. Despite their historical and architectural value, minor rural sacral objects are frequently overlooked in generalized historical studies. Consequently, the lack of comprehensive research on specific regional monuments leads to the erasure of important segments of cultural and religious memory, especially regarding their destruction during the geopolitical shifts of the 20th century.

Purpose. The study aims to comprehensively reconstruct the history, architectural features, and pastoral management of the Roman Catholic chapel founded by the Potocki family, as well as the Greek Catholic wooden Church of St. Nicholas in Kotsiubynchiv village (Chortkiv district, Ternopil oblast), while analyzing the transformations of the local sacral space throughout the 17th and 20th centuries.

Methods. The methodological framework relies on an interdisciplinary approach, combining historical-systemic, source-critical, and chronological methods. Crucially, the study integrates microhistorical analysis with oral history methods, interviewing local long-livers to verify archival data and fill gaps in the visual and structural descriptions of the lost heritage.

Results. Based on newly introduced archival documents from Ukrainian and Polish repositories, parish schematisms, and epistolary sources, the paper traces the legal status and succession of the Roman Catholic chapel under the patronage of the Potocki and Koziembrodzki families. It highlights a unique case of interconfessional compromise where a Greek Catholic priest performed sacraments for Roman Catholic children due to logistics issues.

Keywords: sacral architecture, Roman Catholic chapel, Potocki family, Koziembrodzki family, Greek Catholic church, oral history, World War II, Western Podillia, Kotsiubynchik, Kociubińczyki.

Вступ. Сакральна спадщина є важливою складовою історико-культурного розвитку українського села, оскільки відображає особливості релігійного життя, суспільних відносин та духовних традицій місцевих громад. Особливий інтерес у цьому контексті становлять локальні дослідження, що дають змогу реконструювати історію окремих культових споруд та простежити їхню роль у формуванні соціокультурного простору населених пунктів. Одним із таких осередків є село Коцюбинчики Чортківського району Тернопільської області, сакральна спадщина якого представлена дерев'яною церквою святого Миколая Чудотворця, походження якої сягає рубежу XVII—XVIII ст. та кам'яною римо-католицькою каплицею, спорудженою у 1850-х р. польським графом Мечиславом Людвіком Потоцьким.

Незважаючи на історичну та культурну цінність цих пам'яток, їхня історія досі не отримала належного висвітлення в науковій літературі. Відомості про діяльність місцевих релігійних громад, функціонування культових споруд, роль духовенства та вплив землевласницького патронату залишаються фрагментарними й розпорошеними в архівних документах, церковних шематизмах, метричних книгах, епістолярних джерелах та усних свідченнях. У зв'язку з цим актуальним є комплексне дослідження сакральної спадщини Коцюбинчиків, що дає змогу реконструювати історію її основних осередків та ввести до наукового обігу нові джерельні матеріали.

Актуальність теми зумовлена необхідністю наукової фіксації й систематизації відомостей про сакральну спадщину регіону, що перебувала під впливом воєнних руйнувань, міграції польської меншини та антирелігійної політики радянської влади. Вивчення історії сакральних споруд Коцюбинчиків дає змогу не лише відтворити локальний релігійний ландшафт, а й інтегрувати його в ширший контекст історії Західного Поділля (зокрема теренів Східної Галичини).

Аналіз джерел і публікацій. Джерельна база дослідження ґрунтується на поєднанні опублікованих історико-церковних джерел, архівно-статистичних матеріалів, наукових публікацій та усних свідчень, що в сукупності уможливорює реконструювати історію сакральної спадщини села Коцюбинчики у XVII—XX ст.

Важливе місце у дослідженні посідають генеральні візитації та церковно-адміністративні дже-

рела, зокрема фундаментальна праця І. Скочиліяса «Генеральні візитації Київської унійної митрополії XVII—XVIII ст.», яка забезпечує методологічні та фактологічні підвалини для аналізу статусу парафій і філій у структурі унійної церковної організації. Матеріали Кам'янецької унійної консисторії, опрацьовані в межах цієї публікації, підтверджують факт існування церкви святого Миколая Чудотворця у Коцюбинчиках щонайменше з кінця XVIII ст. та простежити її адміністративне підпорядкування.

Виняткове науково-теоретичне та фактологічне значення для нашого дослідження має фундаментальна праця польської докторки мистецтвознавства, професорки Агнешки Гронек (Agnieszka Groniek) «Mieczysław Potocki. W służbie przeszłości». У межах цієї ґрунтовної монографії авторка віднайшла, систематизувала та ввела до наукового обігу унікальний пласт першоджерельних документів і свідчень, які безпосередньо стосуються процесу функціонування римо-католицької каплиці в Коцюбинчиках.

Ключовим джерелом для вивчення демографічної та конфесійної структури громади є шематизми Львівської архієпархії (1800, 1848, 1858, 1883, 1914 рр.). Ці видання містять систематизовані відомості про чисельність вірних, склад духовенства, статус парафій і філій, що дає змогу простежити динаміку розвитку греко-католицької громади Коцюбинчиків упродовж XIX — початку XX століття.

Формування цілісної історичної реконструкції конфесійного повсякдення та еволюції сакрального простору с. Коцюбинчики стало можливим завдяки комплексному залученню різнопланового масиву неопублікованих першоджерел, які за своєю видовою специфікою поділяються на архівні фондосховища (українські та закордонні) та матеріали усної історії.

Вагому наукову вагу для з'ясування майнових, адміністративних та правових передумов функціонування парафіяльних об'єктів мають документи Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (ЦДІАЛ України). Ключову роль у контексті дослідження фінансово-господарського забезпечення та інституційного становлення місцевої каплиці відіграли матеріали Фонду № 166 («Документи про правовий стан нерухомого майна графів Потоцьких Ксаверія і Мечислава у с. Віцинь Золочівського округу, с. Коцюбинчики Чортківського

циркулу...»), оп. № 3, од. зб. № 1202. Системний аналіз цієї справи дав змогу реконструювати специфіку правово-майнового статусу маєтку Коцюбинчики, окреслити межі землеволодіння графів Потоцьких, а також виявити їхні безпосередні патронатні та фундаційні зобов'язання щодо місцевих латинських сакральних споруд.

Для деталізації кадрового складу, біографістики та хронологічних меж служіння тогочасного душпастирського штату критично важливим стало залучення матеріалів Фонду № 618 («Римо-католицька духовна консисторія, м. Львів»), оп. № 2, де зосереджено метричні книги парафії Скала. Саме завдяки цілісному опрацюванню цих актових записів вдалося поіменно верифікувати римо-католицьких ксьондзів-кооператорів та адміністраторів, а також задокументувати унікальні факти пастирської діяльності місцевого греко-католицького священника, що суттєво розширило уявлення про специфіку інтерконфесійної взаємодії середини XIX століття.

Евристичний потенціал вітчизняних архівних збірочок було суттєво доповнено закордонними першоджерелами, зокрема документами Архіву римо-католицької Краківської архидієцезії (Archiwum Archidiecezji Kurii Metropolitalnej w Krakowie — ААЕВ), фонд Ak 451, rok 1867, nr 1942, br. nr. s. Матеріали цієї справи пролили світло на подальшу долю парафіяльних філій Скалецького деканату та офіційну позицію церковної адміністрації щодо кадрового й фінансового реформування каплиці у Коцюбинчиках у другій половині XX ст., що відбувалося за безпосередньої участі графа Мечислава Потоцького.

Особливе методологічне значення в межах цього дослідження посідає мікроісторичний підхід, реалізований через проведення польових етнографічних досліджень та фіксацію усних історичних свідчень безпосередньо в с. Коцюбинчики. Метод інтерв'ювання місцевих мешканців компенсував дефіцит писемних джерел радянської доби та верифікував внутрішній вигляд, художньо-естетичне наповнення та деталі руйнування обох храмів. Цінну усну інформацію та унікальні фактологічні відомості з локальної релігійної пам'яті було отримано під час опитування старожилів села, зокрема Лучко Оксани Антонівни, Пашко Франки Йосипівни, Мельничук Надії Андріївни та Галини Мирославівни Белікової. Їхні

спогади стали незамінним матеріалом для детальної художньо-мистецтвознавчої та побутової реконструкції внутрішнього устрою Миколаївської церкви та римо-католицької каплиці до моменту їхньої остаточної ліквідації.

Таким чином, опрацьовані джерела та публікації формують репрезентативну основу для комплексного дослідження сакральної архітектури села Коцюбинчики. Їх поєднання дає змогу не лише відтворити історію окремих культових споруд, але й проаналізувати ширші процеси трансформації релігійного простору та конфесійної ідентичності локальної громади у XIX—XX століттях.

Метою дослідження є реконструкція історії функціонування та втрати сакральних споруд села Коцюбинчики — греко-католицької церкви святого Миколи Чудотворця та римо-католицької каплиці родини Потоцьких — на основі комплексного аналізу архівних джерел та усної пам'яті, а також визначення їх ролі у формуванні духовного, соціального й культурного простору місцевої громади у XIX—XX століттях.

Основна частина. Церква святого Миколи Чудотворця

На підставі усних свідчень мешканців села Коцюбинчики реконструюється уявлення про щонайменше три масштабні пожежі протягом тисячолітньої історії, внаслідок яких поселення зазнавало майже повного знищення. Останній із таких катастрофічних епізодів, імовірно, припадає на XVII ст. На користь цього опосередковано свідчить історичний спогад, зафіксований з усних джерел жителів села: «колись отець Ковальський говорив на науці в церкві, що церква побудована ще за часів Богдана Хмельницького» [1].

Після останньої пожежі автентичну дерев'яну церкву зрубної конструкції разом із дзвіницею (дати зведення обох споруд не встановлено, хоча побудову дзвіниці гіпотетично відносять до XV ст.) було перенесено з давнього поселення Кадуб, розташованого в межах історико-топографічної території Новий Став, на місце сучасного розташування села.

У XIX ст. місцева громада придбала вже існуючу дерев'яну церкву, яку в розібраному вигляді транспортували з території сучасної Івано-Франківської області (іл. 1). За свідченням уродженця села Ігоря Юліановича Мельничука, який передав спогади

Іл. 1. Церква святого Миколи Чудотворця. 1916 рік. Фото з приватного архіву А.І. Мельничука

покійної бабусі Мельничук (Дацко) Марії Гнатівни, у місцевій усній традиції зберігався переказ про те, що стара Марцінчиха — заможна селянка, яка не мала дітей, — на схилі літ продала свої ґрунти й пожертвувала кошти на будівництво церкви. На підтвердження цього в селі побутовала така приповідка: «виставила, виставила не яку-будь дурницю, але церкву та дзвіницю» [2]. Водночас наявні джерела не дають змоги однозначно встановити, ким саме було придбано церкву — місцевою громадою чи парафіянкою села Марцінчихою. Тому питання щодо її ролі у фінансуванні придбання та перенесення храму залишається відкритим.

За типологічними ознаками церква була тризрубною, одноверхою під гонтою, побудованою на кам'яному фундаменті. Середня частина храму — нава — квадратна в плані; на її кутах було влаштовано паруси (пандативи) з переходом на восьмирік, на якому розміщувався наметовий верх. Його увінчував купол (фонар), що виступав композиційною домінантою споруди і закінчувався кованим залізним хрестом. Слід зауважити, що зруби кліті бабинця і вівтаря зазнали видозміни у висоті приблизно до двох метрів, зрівнявшись по одній лінії з навою. Таким чином зруби бабинця та вівтаря завершувались двосхилим дахом із фронтонами, гребінь яких конструктивно об'єднаний з куполом наметового верху, що візуально пронизував верх купола. Таким чином архітектоніка храму набула особливих монолітних рис.

Зруби бабинця та вівтаря, також були квадратні в плані й перекриті плоскими стелями. Піддашся підтримувалося випусками вінців зрубу із пропорційним горизонтальним членуванням.

Інтер'єр храму характеризувався висотно розкритим простором нави, поєднаним із бабинцем,

над яким на другому ярусі було влаштовано емпори (хори) зі сходовою кліткою. Вівтарна частина, розташована зі східної сторони підвищена на одну сходинку відносно нави та відокремлена від неї різьбленим дерев'яним іконостасом.

Центральний вхід до церкви проходив через відкриті сіни (ганок) із західної сторони бабинця. Вони були обшальовані з бічних сторін дошкою, мали двосхилий дах та скромно оздоблений, ажурно-вирізаний по контуру фасад.

Домінантним композиційним та художньо-образним елементом інтер'єру був триярусний поліхромний дерев'яний іконостас, виконаний у формах регіонального бароко з використанням традиційної народної поліхромної різьби. Структура іконостаса мала стримане пластичне вирішення; за характером виконання він репрезентував локальну школу народних майстрів. Його автентична різьблена декорація була покрита левкасом, а іконографічні сюжети фіксувалися на дощаній основі. Метричні та інвентарні джерела не дають змоги однозначно верифікувати походження іконостаса — залишається дискусійним питання, чи був він інтегрований у простір храму разом із його придбанням у ХІХ ст., чи змонтований раніше або пізніше того часу.

У вівтарній частині — престолу — відводилась особлива роль у сакральному облаштуванні храму, який розміщувався по центру вівтаря, що символізував Гріб Господній. На престолі зберігалися літургійні предмети, необхідні для звершення Таїнства Євхаристії, зокрема престольний хрест із Розп'яттям, свічники, потир, дискос і Євангеліє. На престолі також містилася дерев'яна модель храму, що символізувала Церкву Христову, яка була дарохранильницею та оздоблена різьбленням і позолотою. У завіттарному просторі зберігалася ікона святого Миколая, виконана на полотні.

Стіновий монументальний живопис храму відзначався своєю скромною іконографічною системою. На стінах храму розміщувалися ікони, які на той час перебували у вкрай незадовільному стані збереженості. З метою приховування їхніх пошкоджень та надання інтер'єру більш ошатного вигляду ікони прикрашали рушниками [3]. Крім того, на парусах були зображені чотири євангелісти. Колористична гама стінопису характеризувалася домінуванням блакитних відтінків тла. Зеніт бані було оформлено як умовне

зображення зоряного неба, у верхній частині якого містилося зображення Святого Духа у вигляді голуба, що відповідало усталеній християнській іконографічній традиції.

Ознаки матеріальної культури та літургійне наповнення інтер'єру відображають особливості історичного розвитку місцевого сакрального середовища й міжконфесійних взаємин у регіоні. Про це свідчить наявність у храмі окремих предметів римо-католицького походження, поява яких зумовлена історичними обставинами. Зокрема, у бабинці вздовж бічних стін симетрично розташовувалися два ряди церковних лав (по три з кожного боку), до яких періодично прикріплювали процесійні хоругви, а під хорами містився орган. На стінах храму також були розміщені поліхромні рельєфні гіпсові стації Хрестої дороги. Ці елементи інтер'єру, разом із частиною хоругв, були перенесені до храму з каплиці після її руйнації у 1943—1944 рр.

У 1950-х роках сіни та ризниця, яка мала окремі вхід до вівтарної частини з боку подвір'я, зазнали реконструкції, дерев'яні конструкції цих приміщень були замінені на цегляні. Водночас під час перебудови не було дотримано первісних архітектурно-стилістичних характеристик споруди, що призвело до порушення її історичного та композиційного вигляду. Також у цей період гонтове накриття даху було замінено на оцинкований покрівельний листовий метал.

Саме ця святиня відома сучасним жителям як головна культова споруда села до 1994 року. Точна дата її спорудження та момент набуття громадою залишаються невідомими. Встановлено лише, що архітектурна конструкція храму зодчими була створена значно раніше, ніж вона потрапила до Коцюбинчиків, і що попередня громада продала її після спорудження для себе нового храму.

Важливим архітектурно-просторовим елементом церковного комплексу була надбрамна дзвіниця, що виконувала функцію головного входу до церковного подвір'я (іл. 2).

Документальних відомостей щодо часу спорудження дзвіниці не збереглося; відомо, що вона була перенесена зі старою церквою у XVII ст. Типологічно така дзвіниця належить до традиції дерев'яної сакральної архітектури Русі-України, що сформувалася у добу Великого князівства Литовського та зберігала архаїчні риси давньоруського (шатрового)

Іл. 2. Рисунок дзвіниці старої церкви святого Миколи Чудотворця (XVII ст.) у с. Коцюбинчики. Автор Мельничук Ігор Юліанович. «Стара дзвіниця», 1982 р. 60х40 см, олівець, папір. Приватний архів І.Ю. Мельничука

будівництва, характерного для східнослов'янського культурного ареалу.

Споруда була квадратною в плані, двоярусною. Перший ярус — каркасно-зрубний, другий зведений за каркасною системою та мав слухові відкриті аркоподібні вікна. Верхній ярус переходив у наметовий пірамідальний чотирисхилий дах, перекритий гонтою та увінчаний дерев'яним гостроконечним завершенням. Розлоге піддашшя, що оперізував зруб, підтримувався каркасною конструктивною системою. На другому ярусі розміщувалися дзвони, які за наказами мешканців села у період Другої світової війни було знято, закопано та приховано з метою їх збереження від реквізиції. Після завершення воєнних дій частину дзвонів вдалося віднайти та повернути на місце в старій дзвіниці. Доля іншої частини дзвонів залишається невідомою, що підкреслює фрагментарність збереження матеріальної сакральної спадщини та втрати, спричинені воєнними подіями XX століття.

Територію церковного подвір'я гармонійно оточував кам'яний мур (XVIII ст.), у який зі східної сторони було вмуровано невеликий кам'яний хрест. У середині 1990-х р. мур було демонтовано, незважаючи на те, що він входив до складу пам'ятки архітектури та був важливим елементом її історико-архітектурного середовища (іл. 3).

Іл. 3. Похоронна процесія навколо церкви святого Миколи Чудотворця під час похорону священника о. В. Т. Ковальського. Зафіксовано церковний двір, обмурований каменем і зведений на болотистій місцевості. 1957 р. Приватний архів І.Ю. Мельничука

Цей наратив підтверджується архівними джерелами: відомо, що у 1786 р. церква вже існувала, про що свідчить її опис у документах Кам'янецької унійної¹ консисторії [4]. Копії цих описів фіксують наявність споруди та її адміністративне підпорядкування, що дає змогу відтворити положення парафії у системі церковної адміністрації того часу.

У першій половині XIX ст. парафія села Босири, розташована в межах Львівської архієпархії, була структурно організована як головна парафія з кількома дочірніми філіями, серед яких особливе значення мала філія в Коцюбинчиках. За даними шематизму, головною святинєю Босирів була церква під покровом Пресвятої Діви Марії, титулярним парохом якої зазначено *Д. Йозефус Ромер* (D. Josephus Romer) [5, с. 245]. Адміністратором парафії виконував обов'язки *Олексій Вандинський* із Бурдяківців, а систематичний співробітник парафії — *Теодор Левковський*, рукопокладений у 1812 р., відповідав за релігійні та освітні потреби громади [5, с. 245].

Чисельність вірних у філії Коцюбинчики становила 557 осіб, що робило її однією з найбільших дочір-

¹ Можна обґрунтовано припустити, що процес поширення та остаточного утвердження унійних структур на теренах Скали припадає на 1700—1730-ті роки. Саме в цей період, у контексті відновлення релігійного та суспільного життя, уніатська традиція поступово трансформувалася в домінуючу конфесійну форму, набуваючи ознак «народної релігії» як у змістовному, так і в обрядово-практичному вимірах. Утворене Скалецьке намісництво об'єднувало греко-католицькі храми та громади [7, с. 274].

ніх парафій головної матриці [5]. У подальші роки титулярними настоятелями головної церкви були *Алойзіус Альт* (Alojsius Alt) та *Йоанн Алексевич*, рукопокладений у 1848 р. [6, с. 187]. На той час церква обслуговувала 810 греко-католицьких вірних, що підтверджує значення Коцюбинчиків у структурі деканату [6, с. 187]. У 1850-х роках парохом храму був ксьондз о. *Теодор Вехолак*.

У XIX ст. парафія продовжувала діяти безперервно. У 1858 р. душпастирську опіку здійснював *Жигмонт Гільнрейнерт* (Gilmreiner Zygmunt), інституційований на посаду 28 квітня 1858 р. Постійним парохом у цей період був *Михайло Ясеницький*, а власником церковного майна Босирів зазначений *Осіас Дрімер*. За даними шематизму, у філії Коцюбинчики налічувалося 669 вірних [8, с. 178].

У 1883 р. парохом став о. *Михайло Мацкевський*, чисельність греко-католицького населення Коцюбинчиків оцінювалась у 680 осіб [9, с. 174]. 1893 р. посаду пароха знову обійняв *Gilmreiner Zygmunt*, а на початку XX ст. парафію обслуговував о. *Северин Матковський*. У виданні 1914 року зафіксовано, що парафію Босири, до складу якої входили села Сокиринці та Коцюбинчики, обслуговував о. *Северин Матковський* — як зазначено у документі: «*Босири (Сокиринці 1903, Коцюбинчики) (г) от. Северин Матковський, (н) Мих. Скоробогач Івана, чм. 27, чж. 17*» [10, с. 170]. Він виконував обов'язки протягом кількох десятиліть, а останні згадки про його служіння датуються 1930-ми роками. Мирянські функції у парафії виконував *Михайло Скоробогач*, відповідальний за господарські та адміністративні справи.

Джерела фіксують служіння о. Северина на цій парафії упродовж кількох десятиліть; останній документальний слід про його діяльність припадає на 1930-ті роки. Орієнтовно в середині 1930-х р. о. Матковський помер, завершивши тривале пастирське служіння в регіоні.

Згідно з місцевими усними свідченнями, у 1930-х р. парафію села Коцюбинчики обслуговував о. *Володимир Теофанович Ковальський*, який протягом кількох десятиліть здійснював систематичне душпастирське служіння в громаді, а також активно долучався до освітнього процесу, виконуючи обов'язки вчителя місцевої школи у 1935—1957 рр. (іл. 4).

Відомо, що отець очолював парафію протягом кількох десятиліть і до середини 1950-х рр. зали-

шався її настоятелем (іл. 5). Після загострення відносин із радянською владою у 1957 р. священник зазнав фізичного насильства та невдовзі помер у віці 48 років [1]. Згідно з усними свідченнями місцевих мешканців, на нього було накладено непомірні фінансові зобов'язання, які фактично неможливо було сплатити, унаслідок чого «ксьондза виселили з проборства² до невеликої житлової хатини» [1].

Після смерті о. Володимира Ковальського обов'язки пароха парафії упродовж 1957—1961 рр. виконував о. Ярослав Матвій, який став наступником священника в умовах складної релігійної політики радянського періоду. У 1961 р. «отця перевели в с. Заболотівка, а нашу церкву було закрито» [1].

У 1961 р. церкву закрили, вона була недіюча. За словами місцевої жительки Надії Андріївни Мельничук³, «протягом періоду закриття церкви, з 1960-х до 1989 року, у храмі не здійснювалися шлюбні обряди. У цей час приміщення церкви функціонувало як музей, де зберігалася релігійні предмети — зокрема, різні предмети культового призначення, хоругви та ікони, що походили з навколишніх сіл. Після відновлення діяльності храму у 1989 році зазначені предмети були повернені до відповідних церков» [12]. Водночас, згідно з усними свідченнями Оксани Антонівни Лучко⁴, навіть у період офіційного закриття храму церковне подвір'я залишалося важливим осередком збереження традиційної культури та релігійної пам'яті громади. Зокрема, «упродовж трьох днів великодніх свят мешканці села збиралися біля церкви, де бавилися гаївки» [1].

25 лютого 1989 р. відбулося урочисте її відкриття. Про ці події свідчить О. Лучко, яка на момент відкриття храму співала в церковному хорі. За її спогадами, громада села впродовж тривалого часу зверталася до різних інстанцій із клопотаннями про відновлення богослужінь, однак тривалий період не отримувала позитивних рішень. Проте поступово в

Іл. 4. По центру сидить о. Володимир Теофанович Ковальський із дітьми біля церкви святого Миколи Чудотворця. 1930-ті рр. Приватний архів І.Ю. Мельничука

Іл. 5. Урочисте відкриття надгробного пам'ятника В.Т. Ковальському, бл. 1965 р., на території церкви святого Миколи Чудотворця. Приватний архів І.Ю. Мельничука

різних населених пунктах регіону церкви почали відкриватися. Було прийнято «За рішенням громади у 1988 р., місцеву делегацію направили до Києва з метою безпосереднього клопотання про відкриття церкви. До складу делегації увійшли Богачик Оріслава Дмитрівна, Бураковська Юлія Іванівна та Клопотюк Мирослав Петрович» [1].

Далі пані Оксана Антонівна згадує, що на Святий Вечір 1989 р. (коли вперше було відкрито церкву в с. Зелена) Ярослав Романович Мединський оголосив в селі, що після Святої вечері буде вечірня в с. Зелена: «багато людей тоді поїхали на вечірню, а згодом отримали повідомлення про офіційне відкриття храму у Коцюбинчиках. 25 лютого 1989 року відбулося урочисте відкриття церкви. Відкриття розпочиналось такими словами: “Хай славиться наша держава, хай славиться уряд її, що дали нам дозвіл молитись на нашій щасливій землі”. На урочисте відкриття храму приїхали ксьондзи з різних міст, урочис-

² Проторство — це застаріла галицька форма слова «пלבання», тобто будинок і господарство, де проживав парох (священник) при церкві.

³ Мельничук Надія Андріївна — мешканка села, голова сільської ради с. Коцюбинчики (1988—1989 рр.), агроном.

⁴ Лучко Оксана Антонівна — жителька села Коцюбинчики, активна учасниця сільської спільноти та дослідниця локальної спадщини.

ту подію підготувала Галина Мирославівна Белікова» [1]. Як згадує сама пані Галина Мирославівна Белікова⁵, під час відкриття церкви на хорах перебувало близько 60 хористів, що свідчить про значну урочистість події [3]. Парохом парафії в цей день було призначено о. Степана Щиголя, який здійснював душпастирське служіння у 1989—1990 роках.

В окремі періоди до парафії також приїжджав о. Василь Погорельський із села Товстенке [1]. У наступні роки парафію очолювали: у 1990—1991 рр. — о. Іван Шевчук [14], у 1991—1994 рр. — о. Зеновій Семанишин [1], а впродовж 1994—1996 рр. — о. Микола Малий [1].

Біля церкви святого Миколи Чудотворця було встановлено пам'ятник о. Володимиру Ковальському, який загинув за віру Христову, що стало важливим елементом меморіалізації новітньої історії парафії. Упродовж тривалого часу церква разом із дзвіницею та розміщеною на території каплицею формувала цілісний сакральний-просторовий комплекс, який виконував не лише богослужбові, а й символічні та меморіальні функції у структурі поселення. Такий культовий ансамбль був характерним для традиційної організації релігійного простору галицьких сіл і творив осередок колективної пам'яті громади.

Також у 1991 р. було започатковано спорудження великої нової цегляної церкви. 19 грудня того ж року о. Зеновій Семанишин освятив місце під будівництво храму та наріжний камінь. Освячення ново-збудованої церкви відбулося 19 грудня 1994 р., яке здійснив о. Микола Малий [1].

На території церковного подвір'я до сьогодні зберігся кам'яний фундамент давньої церкви, який окреслює планувальний силует храму, а також уціліла невелика дерев'яна каплиця, розташована поблизу пам'ятника о. Володимиру Ковальському. У сукупності з ново-зведеними церквою та дзвіницею ці об'єкти наочно засвідчують історичну багатошаровість і континуїтет розвитку сакрального ансамблю села.

Варто зазначити, що за періоду функціонування дерев'яної церкви храмовий празник у селі відзначали взимку — у день пам'яті святителя Миколая Чудотворця, архієпископа Мир Лікійських (6 груд-

ня), який у народній традиції знаний як Зимовий Миколай. Після спорудження та освячення нового мурованого храму, що відбулося навесні, у церковному житті громади утвердилося святкування іншої дати, пов'язаної з вшануванням того ж святого — перенесення мощей святителя Миколая з Мир Лікійських до міста Барі (9 травня). У народній поборності цей день отримав назву Літній (або Весняний) Миколай.

Історія старої дерев'яної церкви Святого Миколая, збудованої та освяченої у XIX ст., виявилася нетривалою: у травні 1994 р. храм згорів за невстановлених обставин після здійснення обряду вінчання подружжя. Незважаючи на це, вже у 1995 р. на місці нового будівництва розпочала функціонувати церква святого Миколи Чудотворця, зведення якої розпочалося ще у 1991 р. Розташована поруч, перпендикулярно до проїжджої дороги, вона стала важливим духовним і культурним центром громади села, поєднуючи відновлення релігійної традиції з увічненням пам'яті місцевої парафії.

Римо-католицька каплиця графа Мечислава Людвіка Потоцького

У XIX ст. маєток у селі перебував у власності польського графа і землевласника Мечислава Людвіка Потоцького (Mieczysława Ludwika Potockiego), представника магнатського роду Потоцьких. Він не лише здійснював управління своїм маєтком, а й активно долучався до культурного та наукового життя регіону, зокрема опікувався виявленими археологічними артефактами та сприяв їх передаванню до музейних і наукових зібрань. Власність Потоцького мала значний вплив на локальну забудову, соціальне життя громади та розвиток релігійної інфраструктури⁶ в селі.

⁶ Відомості про належність Коцюбинчиків до структури латинської Церкви простежуються вже на початку XVII ст. Згідно з описом меж Львівської дієцезії, укладеним 1615 р. каноніком і суфраганом львівським Томашем Піравським, територія вздовж річки Збруч становила кордон між Львівською та Луцькою і Кам'янецькою дієцезіями. При цьому парафії в Личківцях, Білобожниці та Коцюбинчиках прямо віднесено до складу Львівської дієцезії. Фіксація Коцюбинчиків у переліку парафій Львівської дієцезії 1615 р. дає змогу припустити існування тут організованої латинської громади та місця культу вже на початку XVII ст., навіть якщо конкретна будівля кос-телу, відома з пізніших джерел, постала значно пізніше [13].

⁵ Галина Мирославівна Белікова — уродженка села Коцюбинчики, активна учасниця сільської спільноти.

Аналіз конфесійної структури населення Коцюбинчиків свідчить про чітку диференціацію релігійних практик у досліджуваний період. Згідно з розвідками польського дослідника С. Матерняка, «місцеві поляки тривалий час були змушені відвідувати костели у сусідніх Скалі або Сидорові, у той час як русинська громада мала власну дерев'яну церкву XVII століття» [14, с. 23]. Така ситуація зумовила необхідність створення локального латинського сакрального осередку, що стало пріоритетним напрямком діяльності нового власника маєтку.

Консолідація розпорощених земельних часток села в єдиний маєтковий комплекс була здійснена внаслідок цілеспрямованої господарської політики Мечислава Потоцького (гербу Любич). Важливим етапом у формуванні земельної структури маєтку став 1831 р., коли Мечислав Потоцький уклав шлюб із Клотильдою з роду Городиських-Журавлів (Klotylda z Horodyskich-Żuraweli), унаслідок чого отримав значну частину Коцюбинчиків у вигляді посагу [15, с. 84]. Консолідація майнових прав та остаточне зосередження права власності на маєток у руках графа завершилися у 1846 р. внаслідок викупу решти земельних угідь у Антонія Голєєвського — онука колишньої дідишки маєтку Коцюбинчики Маріанни Беньковської (з роду Скоробогатих) [16].

Після осідання в Коцюбинчиках М. Потоцький ініціював спорудження каплиці для католицького населення. За даними польської дослідниці А. Гронек, її будівництво датується приблизно 1854—1856 рр. і збігається з періодом активізації господарської та освітньої діяльності в селі: «на щастя, зберігся лист, у якому Потоцький описує обставини її виникнення» [17, с. 29]. У листі від 15 жовтня 1867 р. на ім'я львівського архієпископа Франциска Вежхлейського Потоцький детально описує причини своєї фундації: «Каплицю в Коцюбинчиках я заснував спільно з парафіянами лише тому, що відстань цього місця від парафіяльного костелу, яка становить понад півтори милі, є не тільки занадто великою, а й надто важкою для подолання в осінню пору або взимку через погану, багnistу та надто гірську дорогу. Тоді я прийняв рішення побудувати Каплицю в місці, де могло б відбуватися богослужіння задля спасіння наших душ, повністю замінюючи парафіяльне богослужіння. Оскільки покій-

ний Х [Христовий] Архієпископ Баранецький надав необмежений індульгт (дозвіл) на проведення в цій Каплиці релігійних обрядів без жодного винятку, на всі свята та церковні урочистості, щойно знайдеться духовна особа, уповноважена на їх відправлення» [3; 17, с. 29].

Каплиця⁷ у селі була філією парафії Скала⁸. Священником парафії був о. Омелян Копровський (Omelian Korpovskiy). Водночас, за даними метричних книг Центрального державного історичного архіву України (м. Львів), у фондах Римо-католицької духовної консисторії виявлено відомості про ширше коло духовенства Скалецької парафії. Зокрема, у період 1850—1857 рр. в актах активно фігурує ксьондз Ігнатій Студзінський (Ignatius Studziński). У ці ж роки релігійні потреби латинської громади забезпечував вікарій Леон Рогальський (Leon Rogalski), ксьондз-кооператор (вікарій) Теофіл Ставицький (Theophilus Stawicki), який здійснював хрещення у Скалі.

На особливу увагу заслуговує той факт, що попри інституційну підпорядкованість латинників Скалецькій парафії, значна частина хрещень у селі відбувалася завдяки унікальному інтерконфесійному компромісу. Метрики за 1850—1857 роки містять масив записів, де виконавцем таїнства латинських дітей вказано місцевого греко-католицького священника, який служив в с. Коцюбинчики при старій дерев'яній церкві Святого Миколи Чудотворця. В актах його ім'я чітко зафіксоване як о. Теодор Вехолак (Theodorus Wiecholak), біля якого стоїть офіційна приписка: «Baptisavit Theodorus Wiecholak Capell. r. gr.» (Capellanus ritus graeci).

Спираючись на норми тогочасного канонічного права та пастирську доцільність, о. Т. Вехолак за-

⁷ З погляду архітектурно-просторової композиції, римо-католицька каплиця репрезентувала класичний тип мурованого костелу латинського зразка. У загальному розплануванні споруда мала прямокутну в плані структуру, перекриту автентичною двосхилою даховою конструкцією на кроквах. Композиційну виразність та сакральну атрибуцію будівлі підкреслювала мініатюрна декоративна маківка (сигнатурка), розташована безпосередньо на гребні даху над простором нави, що створювало чіткий вертикальний акцент у сільському архітектурному ландшафті.

⁸ Адміністративний центр Скала-Подільської селищної громади.

безпечував невідкладне духовне обслуговування латинської громади безпосередньо в селі, а відомості про звершені ним обряди згодом транслиювалися до Скалецького костелу для офіційного включення до загальних книг Консисторії.

Ця тривала практика інтерконфесійної взаємодопомоги та фактичного сумісництва душпастирських функцій тривала до того моменту, поки розв'язанням цієї інституційної проблеми на рівні вищої дієцезіальної та державної церковної адміністрації не зайнявся особисто власник маєтку Мечислав Потоцький.

Граф пояснював єпископу, що значна відстань від парафіяльного костелу унеможливить участь вірян у літургії або змусить їх брати участь у богослужіннях у місцевій церкві [греко-католицькій]. Крім того, він підкреслював, що має намір утримувати місцевого капелана, а при такій невеликій кількості відправлених мес він також був би змушений служити в церкві: *«Коли таким чином у святкові дні ми найчастіше не зможемо дістатися до Костелу, ми будемо позбавлені служби Божої, і мета нашої фундації не буде досягнута; коли далі, як за звичай досі, у річниці моїх сімейних урочистостей з'їжджалося кілька священників для відправлення богослужіння за моїм наміром, що тепер не зможе відбуватися, хіба що в місцевій Церкві; коли, зрештою, я все ще маю намір призначити місцевого Капелана, який за вищезгаданим індультом у своїх духовних функціях був би надто обмежений і, ймовірно, такі функції в заборонені індультом дні, на чималий подив побожних людей, мусив би виконувати в парафіяльній Церкві, тому я люб'язно прошу Преподобну Консисторію, щоб вона зволила виклопотати у Його Ексцеленції Архіпастиря зміну виданого ним індульту повністю згідно з духом і змістом раніше наданого покійним Архієпископом Баранецьким, оскільки тільки такий міг би повною мірою задовольнити наші духовні потреби та наші побожні бажання. В іншому ж разі просимо про приєднання до парафіяльного Костелу в Сидорові як такого, що є для нас зручнішим у всіх відношеннях»* [17, с. 30].

Попри те, що всього за пів години дороги знаходився костел у Сидорові, церковна бюрократія тривалий час відхиляла прохання громади про при-

єднання до нього. Відсутність інституційної підтримки з боку церковної адміністрації актуалізувала необхідність локальної ініціативи, внаслідок чого було реалізовано проєкт будівництва каплиці як альтернативного центру релігійного життя для латинської громади.

Однак зі зміною керівництва Львівської дієцезії права каплиці були суттєво обмежені, що викликало гострий протест з боку Потоцького. У своєму зверненні він наводить тонкий, але вагомий аргумент: якщо віряни не зможуть відвідувати костел через негоду, а каплиця буде зачинена, вони будуть змушені йти до місцевої греко-католицької церкви. Така ситуація створювала ризик конфесійної переорієнтації частини вірян, що в умовах міжконфесійної конкуренції розглядалося церковною ієрархією як небажаний процес.

Потоцький також особисто дбав про престиж та облаштування каплиці. Відомо, що він намагався отримати для неї розп'яття з Музею Археологічного Краківського наукового товариства⁹, а у травні 1867 р. виклопотав у митрополита неоціненну реліквію: *«...найщиріша і найглибша подяка... особливо за реліквії Древа Святого Хреста, які як неоціненна пам'ятка з належною шанобою у вівтарі Каплиці назавжди збережені будуть»* [17, с. 29].

Боротьба за права святині завершилася частковим успіхом. 12 листопада 1867 р. Консисторія видала новий індульт, який дозволяв служити месі не лише по неділях, а й в урочистості, хоча й з обмеженням кількості служб на день. Церковна влада поставила умову: *«У разі, якщо б на місці було засновано посаду Капелана, тоді всі обмеження відпали б, а Костел у Коцюбинчиках набув би прав, які належать кожному парафіяльному Костелу»* [17, с. 30].

Визнання релігійних та гуманітарних зусиль М. Потоцького сягнуло далеко за межі Галичини. Окрім військових та цивільних заслуг, він також отримав «орден Святого Григорія Великого — за будівництво каплиці в Коцюбинчиках та за ревне

⁹ «Доповнюючи власні збірки, він просив у Краківського антиквара і книгаря Юзефа Фрідлейна, щоб той привів від його імені переговори з Юзефом Маєром. Потоцькому йшлося про старовинне розп'яття з Археологічного музею ТНК, яке він хотів розмістити в своїй каплиці при дворі в Коцюбинчиках» [19, с. 164].

відновлення костелів» [18, с. 53]. Ця висока ватиканська відзнака стала символічним підтвердженням того, що його діяльність була не просто виконанням обов'язків землевласника, а справжнім служінням.

Аналіз епістолярної спадщини Мечислава Людвіка Потоцького та обставин надання йому папської відзнаки дозволяє інтерпретувати його діяльність не лише як адміністративну чи наукову, але і як форму активного патронату над локальною релігійною громадою. Його ініціативи щодо заснування та функціонування каплиці свідчать про цілеспрямовану участь у формуванні сакральної інфраструктури села та забезпеченні релігійних потреб латинського населення.

З кінця XIX ст. до 1930-х рр. маєтком у Коцюбинчиках володіла родина Антонія Козібродського, при цьому офіційною власницею виступала його дружина Марія з роду Богуцьких (Maria z Korwin Boguckich). У період їхнього господарювання здійснювалися заходи з упорядкування маєткової економіки, а також проводилася політика, спрямована на налагодження взаємин із місцевою українською громадськістю.

За правління Козібродських у відповідному регіоні настоятельське служіння здійснювали такі священники: о. *Ivan Kushyk* — 1871—1872 (адміністратор) [20], о. *Kelestyn Kostetskyi* — 1872—1885 [20], о. *Oleksandr Kysilevskyi* — 1885—1886 (адміністратор) [20], о. *Oleksandr-Kostiantyn Levytskyi* — 1886—1910 [20]. У 1909 р. у Лосячі постала самостійна парафія, яка охопила ще чотири сусідні села із каплицею у Коцюбинчиках. Від 1912 р. понад півтори тисяч парафіян обслуговував о. *Казимир Голицький* (спочатку — адміністратором, а потім — настоятелем) [21].

Серед історичних персоналій, пов'язаних із духовним обслуговуванням латинської меншини в Коцюбинчиках, варто зазначити ксьондза¹⁰ *Анджея Масного-Мкневського* (*Andrzej Masny-Mkniowski*) — військового капелана та місіонера конгрегації Місіонерів (СМ). У 1918—1920 роках він здійснював пастирське служіння серед польських військових частин. За архівними даними: «27 липня 1919 року ксьондз *Масний* (*ks. Masny*) повернувся до части-

Іл. 6. Римо-католицький священник Тадеуш Секерський та дівчинка Францішка. Після першого Причастя. Мурована кладка імовірно належить польській каплиці в Коцюбинчиках. 1938 р. Приватний архів І.Ю. Мельничука

ни, виконуючи пастирське служіння між *Сидоровим, Васильковом і Коцюбинчиками*» [22, с. 522].

Після Першої світової війни Галичина перейшла від Австро-Угорської імперії до Другої Польської Республіки. У межах польського адміністративного устрою село Коцюбинчики належало до Тарнопольського воєводства та повіту Копичинці (іл. 6).

Сьогодні від каплиці не збереглося видимих слідів; на цьому місці встановлено пам'ятний знак воїнам-землякам, загиблим у роки Другої світової війни (1981 р.). Це ускладнює історичне дослідження, але дає можливість застосувати комплексний підхід, включно з усною історією та локальним історичним контекстом.

Усна пам'ять місцевих жителів виступає важливим доповненням до архівно-статистичної документації, дозволяючи уточнювати деталі, які часто відсутні в писемних джерелах. Так, згідно зі спогадами однієї з мешканок села, *Франки Йосипівни Пашко*¹¹: «я ходила з бабуєю до каплиці, оскільки вона була польського походження. Пам'ятаю, як дуже хотіла занурити руку у святу воду й

¹⁰ Ксьондз — священник римо-католицької церкви, відповідальний за душпастирську опіку парафіян, богослужіння та церковну адміністрацію.

¹¹ Пашко Франка Йосипівна — найстарша мешканка с. Коцюбинчики (1937 р. н.).

перехреститися, бо так робили інші люди. Сам костел був невеликий, усередині стояли парти. Порівняно зі старою сільською церквою він справляв враження нового храму: мав хори, а внутрішній простір вирізнявся яскравим оздобленням. У храмі було розміщене розп'яття Ісуса Христа, а стіни були розписані світлими, кольоровими фарбами» [23].

Мешканка села Н. Мельничук зазначала: «старожили Коцюбинчиків говорили, що каплиця у селі нагадувала каплицю у сусідньому селі Босири. Частина сакрального начиння, парти, орган, "Хресна дорога" — рельєфні гіпсові образи, розмальовані кольором, а також хоругви, які вцілилися після руйнування храму, — за рішенням сільської громади були перенесені з каплиці до старої дерев'яної церкви святого Миколи» [12]. Ці свідчення не лише дають змогу реконструювати матеріальні та художні характеристики культових споруд, але й відображають локальні практики трансформації та переміщення сакральних предметів у межах сільської громади.

За розповіддю пані О. Лучко, у центральній частині села, на місці нинішнього меморіалу загиблим у Другій світовій війні, раніше розташовувався мурована каплиця, яка була зруйнована під час бойових дій (за переказами — внаслідок влучання бомби). Після цього залишки споруди були розібрані. Поруч також знаходилися польські кошари, які після війни були демонтовані до фундаменту, а у 1965 р. на цій території збудовано контору колгоспу. Частина церковного інвентарю, зокрема орган, була перенесена до місцевої дерев'яної церкви святого Миколи Чудотворця [1].

Таким чином, римо-католицька каплиця в Коцюбинчиках постає як елемент локальної конфесійної інфраструктури, що сформувався внаслідок взаємодії землевласницької ініціативи, парафіяльної організації та потреб місцевої громади. Залучення архівних джерел і матеріалів усної історії дозволяє реконструювати не лише обставини її заснування та функціонування, але й механізми інтеграції сакрального простору у багатоконфесійне середовище села впродовж XIX — першої третини XX ст.

Висновки. 1. Архітектурно-типологічна унікальність Миколаївської церкви села Коцюбинчики. Миколаївська церква в селі Коцюбинчики

була винятковим і багато в чому унікальним зразком тризрубного одноверхоного дерев'яного храму, архітектоніка якого демонструвала рідкісний приклад локальної конструктивної еволюції. Транспортована у XIX ст. з теренів сучасної Івано-Франківщини (Галицька школа зодчества), споруда в процесі адаптації та зведення на новому подільському ґрунті зазнала авторських модифікацій місцевих майстрів. Головна архітектурна особливість, яка становила унікальність не лише села, а й усього Західного Поділля, полягає в тому, що автентичні зруби бабинця та вівтаря були вирівняні по висоті й нарізнені приблизно до двох метрів, зрівнявшись в єдину лінію з центральною навою. Внаслідок цього гребені їхніх двосхилих дахів конструктивно увійшли безпосередньо в купол наметового (восьмерикового) верху нави. Таке сміливе композиційне рішення утворювало оригінальний, монолітний і монументальний силует споруди, де традиційна центричність поєдналася з витягнутою поздовжньо-осьовою структурою. Це дає підстави стверджувати про формування особливого регіонального архітектурного підтипу на стику подільської та галицької шкіл народної архітектури.

Важливим результатом дослідження також стало виявлення та фіксація місцевої усної традиції щодо обставин придбання храму. Зокрема, у народній пам'яті зберігся переказ про заможну селянку Марцінчиху, яка, не маючи дітей, продала власні ґрунти та пожертвувала кошти на придбання церкви. Однак, наявні джерела не дають можливості однозначно встановити, чи храм був придбаний коштом усієї громади, чи завдяки пожертві Марцінчихи. Таким чином, питання фінансування придбання та транспортування церкви до села Коцюбинчики залишається відкритим і потребує подальшого опрацювання архівних матеріалів та залучення нових джерел.

2. Реліктове значення надбрамної дзвіниці та ландшафтного ансамблю. Окрему наукову та пам'яткознавчу цінність становила втрачена в середині 1990-х років двоярусна надбрамна дзвіниця, яка виконувала функцію пропілеїв церковного комплексу. Її нижній ярус, виконаний у каркасно-зрубній техніці, та верхній каркасний ярус із наметовим чотирихилим дахом та розлогим піддашшям безпосередньо репрезентували архаїчні будівель-

ні пласти періоду Великого князівства Литовсько-го. Консервація подібних конструктивних форм, що виходили з давньоруського (шатрового) оборонно-культового будівництва, робила дзвіницю Коцюбинчиків унікальним, реліктовим об'єктом для всього східнослов'янського культурного ареалу. Разом із кам'яним муром вона формувала цілісний сакральнo-просторовий ансамбль, характерний для традиційної організації релігійного простору регіону.

3. Абсолютна історіографічна новизна: перша системна персоналізація духовенства церкви та каплиці. Важливим концептуальним досягненням представленої праці є абсолютна історіографічна новизна, яка полягає у першому в науці системному висвітленні життєдіяльності та персонального складу як римо-католицького (ксьондзів), так і греко-католицького/православного духовенства села. Автори дослідження вперше ввели до наукового обігу та верифікували за архівними шематизмами й метричними книгами імена ключових душпастирів греко-католицького та римо-католицького духовенств.

4. Методологічне значення джерельної реконструкції втраченої спадщини. Узагальнюючи науковий досвід авторів, слід відзначити методологічну матрицю дослідження. В умовах тотального фізичного знищення або радянського спотворення архітектурного ансамблю (заміна дерев'яних притворника і ризниці цегляними мурами в 1950-х роках; руйнування каплиці у Другій світовій; трагічна пожежа дерев'яної церкви у травні 1994 року та демонтаж автентичної дзвіниці) автори продемонстрували поєднання класичного евристичного методу з мікроісторичним підходом. Інтеграція матеріалів українських та закордонних архівів із верифікованими свідченнями усної історії (метод інтерв'ювання мешканців села О.А. Лучко, Ф.Й. Пашко, Н.А. Мельничук, Г.М. Белікова) дала змогу не просто механічно реконструювати втрачені об'єкти, а повернути регіональній культурній пам'яті України цілісний пласт мікроісторії.

1. Лучко О. *Усне повідомлення*. Інтерв'ю провела Мельничук А.І. 12.08.2025. Приватний архів.
2. Мельничук Ігор. *Усне інтерв'ю*. Інтерв'юєр Мельничук Анастасія Ігорівна. 05 січня 2026 р. Особистий архів автора.

3. Белікова Галина. *Усне інтерв'ю*. Інтерв'юєр Мельничук Анастасія Ігорівна. 05 січня 2026 р. Особистий архів автора.
4. Скочиляс І. *Генеральні візитації Київської унійної митрополії XVII—XVIII століть: Львівсько-Галицько-Кам'янецька єпархія*. Т. 2: *Протоколи генеральних візитацій*. За редакцією І. Скочиляса. Львів: Вид-во УКУ, 2004. 720 с.
5. *Schematismus universi venerabilis cleri*. 1800. URL: https://www.google.com.hk/books/edition/Schematismus_universi_venerabilis_cleri/TKBjAAAAcAAJ?hl=uk&gbpv=1&dq=Kociubi%C5%84czyki+1800&pg=PA245&printsec=frontcover (дата звернення: 16.06.2026).
6. *Schematismus universi venerabilis cleri*. 1848. URL: https://www.google.com.hk/books/edition/Schematismus_universi_venerabilis_cleri/9KNjAAAAcAAJ?hl=uk&gbpv=1&dq=Kociubi%C5%84czyki+1780&pg=PA187&printsec=frontcover (дата звернення: 16.06.2026).
7. Gronek A. *Mieczysław Potocki. W służbie przeszłości. Z dziejów konserwacji zabytków w Galicji Wschodniej*. Kraków, 2023. 348 s.
8. *Schematismus universi venerabilis cleri*. 1858. URL: https://books.google.com.hk/books?id=AcxQ0vUWvOkC&pg=PA207&dq=%D0%BA%D0%BE%D1%86%D1%8E%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D1%87%D0%B8%D0%BA%D0%B8&hl=uk&newbks=1&newbks_redir=1&sa=X&ved=2ahUKEwiT8pCXjp6RAxWUaPUHHWWwAMM4ChDoAXoECA0QAw (дата звернення: 16.06.2026).
9. *Schematismus universi venerabilis cleri*. 1883. URL: https://books.google.com.hk/books?id=HGvWgptnK5MC&pg=PA279&dq=%D0%BA%D0%BE%D1%86%D1%8E%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D1%87%D0%B8%D0%BA%D0%B8&hl=uk&newbks=1&newbks_redir=1&sa=X&ved=2ahUKEwiT8pCXjp6RAxWUaPUHHWWwAMM4ChDoAXoECAkQAw (дата звернення: 16.06.2026).
10. *Шематизм Львівської архієпархії*. 1914 рік. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Shematyzm_Lvivskoi_arkhyieparkhii/1914_rik (дата звернення: 16.06.2026).
11. Цар І. *Троянди від сестри Теклі*. І. Цар. Львів, 2020. URL: https://ihortsar.vercel.app/Books/6.%20Троянди%20від%20сестри%20Теклі/книга%20с.%20Текля%20макет%2013_05_2020.pdf (дата звернення: 16.06.2026).
12. Мельничук Н.А. *Усне повідомлення*. Записала Мельничук А.І. 02.08.2025. Приватний архів.
13. *Encyklopedia Kościelna podług teologicznej encyklopedji (Kirchen-lexikon) Wetzera i Weltego*. Wydana przez M. Nowodworskiego. Warszawa, 1879. Т. 12. 640 s.
14. Materniak S. *Lwowianin, uczestnik powstania listopadowego, konserwator zabytków na Kresach Wschodnich. Semper Fidelis*. 2016. № 2. S. 21—24. URL: <https://tmlikpw-zarzadglowny.pl/semper-fidelis-nr-22016/> (дата звернення: 26.02.2026).

15. Словник біографічний польських консерваторів пам'яток = *Słownik biograficzny konserwatorów zabytków w Polsce*. За редакцією Г. Кондратюк-Морви. Варшава: Товариство консерваторів пам'яток, 2011. Вип. 4. 88 с. URL: https://www.szk.pl/szk_files/assets/bibliografia/sownik_biograficzny_6.pdf (дата звернення: 28.03.2026).
16. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України). Ф. 166. Оп. 3. Од. зб. 1202. Документи про правовий стан нерухомого майна графів Потоцьких Ксаверія і Мечислава у сс. Віцинь Золочівського округу, с. Коцюбинички Чортківського циркулу.
17. Архів римо-католицької Краківської архидієцезії (*Archiwum Archidiecezji Kurii Metropolitalnej w Krakowie — ААЕВ*). Ф. Ак 451 (rok 1867). Nr 1942. Br. nr. s.
18. Потоцький М.Л. *Mieczysław Ludwik Potocki — pierwszy konserwator zabytków Krosna i okolic (1810—1878)*. URL: https://www.academia.edu/41090241/Mieczys%C5%82aw_Ludwik_Potocki_pierwszy_konserwator_zabytk%C3%B3w_Krosna_i_okolic_1810_1878 (дата звернення: 16.06.2026).
19. Sawa-Sroczyńska B. Mieczysław Ludwik Potocki — konserwator zabytków Galicji i historyk Zamościa. *Ochrona Zabytków*. 1981. № 3—4 (134—135). S. 161—166.
20. Скала-Подільська. Церква Успіння Пресвятої Богородиці. Храми Української Православної Церкви Київського Патріархату. *Тернопільщина*. Автор концепції Б. Куневич. Головний редактор Я. Буяк. Тернопіль: Новий колір, 2012. С. 70.
21. Римо-католицька Церква в Україні. Інформація про парафію Лосяч. URL: <https://rkc.in.ua/index.php?m=k&p=tpboloat> (дата звернення: 16.06.2026).
22. Umiński Wacław SM. Posługa kapelana wojskowego w latach 1918—1920 w świetle pamiętnika ks. Andrzeja Masnego-Mkniewskiego SM. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*. 2023. Tom 120. S. 515—530. URL: <https://abmk.pl> (дата звернення: 16.06.2026).
23. Пашко Ф. *Усне повідомлення*. Інтерв'ю провела Мельничук А.І. 05.05.2026. Приватний архів.
- (1800). *Schematismus of the entire venerable clergy*. Retrieved from: https://www.google.com.hk/books/edition/Schematismus_universi_venerabilis_cleri/TKBjAAAAcAAJ?hl=uk&gbpv=1&dq=Kociubi%C5%84czyki+1800&pg=PA245&printsec=frontcover [in Latin].
- (1848). *Schematismus of the entire venerable clergy*. Retrieved from: https://www.google.com.hk/books/edition/Schematismus_universi_venerabilis_cleri/9KNjAAAAcAAJ?hl=uk&gbpv=1&dq=Kociubi%C5%84czyki+1780&pg=PA187&printsec=frontcover [in Latin].
- Gronek, A. (2023). *Mieczysław Potocki. In the service of the past. From the history of monument conservation in Eastern Galicia*. Krakow [in Polish].
- (1858). *Schematismus of the entire venerable clergy*. Retrieved from: https://books.google.com.hk/books?id=AcxQ0vUWvOkC&pg=PA207&dq=%D0%BA%D0%BE%D1%86%D1%8E%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D1%87%D0%B8%D0%BA%D0%B8&hl=uk&newbks=1&newbks_redir=1&sa=X&ved=2ahUKEwiT8pCXjp6RAxWUaPUHHWWwAMM4ChDoAXoECA0QAaw [in Latin].
- (1883). *Schematismus of the entire venerable clergy*. Retrieved from: https://books.google.com.hk/books?id=HGvwGptnK5MC&pg=PA279&dq=%D0%BA%D0%BE%D1%86%D1%8E%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D1%87%D0%B8%D0%BA%D0%B8&hl=uk&newbks=1&newbks_redir=1&sa=X&ved=2ahUKEwiT8pCXjp6RAxWUaPUHHWWwAMM4ChDoAXoECAkQAaw [in Latin].
- Schematismus of the Lviv Archeparchy. Year 1914*. Retrieved from: https://chtyvo.org.ua/authors/Shematyzm_Lvivskoi_arkhyieparkhii/1914_rik [in Ukrainian].
- Tsar, I. (2020). *Roses from Sister Tekla*. Lviv. Retrieved from: https://ihortsar.vercel.app/Books/6.%20Троянди%20від%20сестри%20Теклі/книга%20с.%20Текля%20макет%2013_05_2020.pdf [in Ukrainian].
- Melnichuk, N.A. (2025). *Oral communication*. Recorded by A.I. Melnychuk. Private archive [in Ukrainian].
- Nowodworski, M. (1879). *Church Encyclopedia according to the theological encyclopedia (Kirchen-lexikon) of Wetzer and Welte* (Vol. 12). Warszawa [in Polish].
- Materniak, S. (2016). Resident of Lviv, participant of the November Uprising, conservator of monuments in the Eastern Borderlands. *Semper Fidelis*, 2, 21—24. Retrieved from: <https://tmlikpw-zarzaglowny.pl/semp-fidelis-nr-22016/> [in Polish].
- Kondratyuk-Morva, H. (Ed.). *Biographical dictionary of Polish monument conservators* (Issue 4). Warszawa: Towarzystwo Konserwatorów Zabytkow. Retrieved from: http://www.szk.pl/szk_files/assets/bibliografia/sownik_biograficzny_6.pdf [in Polish].
- Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv (*TsDIAL of Ukraine*). F. 166. Op. 3. Od. zb. 1202. Documents on the legal status of real estate of Counts Potocki Ksawery and Mieczysław in the villages of Vitsyn

REFERENCES

- Luchka, O. (2025). *Oral communication*. Interview conducted by A.I. Melnychuk. Private archive [in Ukrainian].
- Melnichuk, I. (2026). *Oral interview*. Interviewer: Anastasiya Ihorivna Melnychuk. Personal archive of the author [in Ukrainian].
- Belikova, H. (2026). *Oral interview*. Interviewer: Anastasiya Ihorivna Melnychuk. Personal archive of the author [in Ukrainian].
- Skochylyas, I. (Ed.). (2004). *General visitations of the Kyiv Uniate Metropolis of the XVII—XVIII centuries: Halych; Kamianets Eparchy. Protocols of general visitations* (Vol. 2). Lviv; Lviv: Vyd-vo UKU [in Ukrainian].

- of Zolochiv district, Kotsiubynchykis of Chortkiv circle... [in Ukrainian].
- Archives of the Roman Catholic Archdiocese of Krakow (Archiwum Archidiecezji Kurii Metropolitalnej w Krakowie — AAEB)*. F. Ak 451 (year 1867). Nr 1942 [in Polish].
- Potocki, M.L. (1878). *Mieczysław Ludwik Potocki — the first conservator of monuments of Krosno and the surrounding area (1810—1878)*. Retrieved from: https://www.academia.edu/41090241/Mieczys%C5%82aw_Ludwik_Potocki_pierwszy_konserwator_zabytk%C3%B3w_Krosna_i_okolic_1810_1878_ [in Polish].
- Sawa-Sroczyńska, B. (1981). Mieczysław Ludwik Potocki — conservator of monuments of Galicia and historian of Zamosc. *Ochrona Zabytkow*, 3—4, 161—166 [in Polish].
- Kunevych, B., & Buyak, Ya. (Ed.). Skala-Podilska. Church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary. *Churches of the Ukrainian Orthodox Church of the Kyiv Patriarchate. Ternopil region*. Ternopil: Novyi Kolir [in Ukrainian].
- Roman Catholic Church in Ukraine. Information about Losiach parish*. Retrieved from: <https://rkc.in.ua/index.php?m=k&p=tpbloat> [in Ukrainian].
- Uminski, Wacław CM. (2023). Ministry of a military chaplain in the years 1918—1920 in the light of the diary of Fr. Andrzej Masny-Mkniewski CM. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, 120, 515—530. Retrieved from: <https://abmk.pl> [in Polish].
- Pashko, F. (2026). *Oral communication*. Interview conducted by A.I. Melnychuk. Private archive [in Ukrainian].